

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.16908306>

ALOQA KORXONALARIDA XIZMATLARNI DIVERSIFIKATSIYA QILISH SAMARADORLIGINING IQTISODIY-NAZARIY ASOSLARI

Tursunova Mastura Taxiroyva

Katta o'qituvchi, Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti,
masturataxirovna1990@gmail.com

Annotatsiya-Ushbu maqolada aloqa korxonalarida xizmatlarni diversifikatsiya qilishning iqtisodiy-nazariy asoslari chuqur ilmiy tahlil qilinadi. Raqamli transformatsiya va sun'iy intellekt integratsiyasi sharoitida xizmatlar portfelini kengaytirish aloqa kompaniyalarining raqobatbardoshligini oshirish, daromad manbalarini barqarorlashtirish va ijtimoiy inklyuzivlikni kuchaytirish vositasi sifatida namoyon bo'lmoqda. Maqolada xizmatlarni diversifikatsiya qilishga oid bir qator zamonaviy nazariyalar, xususan Resource Dependence Theory (RDT), Resource-Based View (RBV), Tobin's q modeli, Gauss aralash modellar va klasterlash usullari asosida milliy kontekstdagi qo'llanmalar tahlil etilgan. O'zbekistonning 2030-yil strategiyasi doirasida xizmatlar sektori va telekommunikatsiya infratuzilmasi uchun ilmiy asoslangan diversifikatsiya strategiyasini shakllantirish zarurati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar-Aloqa korxonalari, xizmatlar diversifikatsiyasi, iqtisodiy samaradorlik, resursga asoslangan yondashuv, RDT nazariyasi, Tobin's q, raqamli transformatsiya, klasterlash, AI integratsiyasi, strategik hamkorlik, 2030 O'zbekiston strategiyasi.

KIRISH

Zamonaviy iqtisodiyotda xizmatlar sektorining ahamiyati tobora ortib borayotgan sharoitda, ayniqsa aloqa xizmatlari sohasi strategik transformatsiyaning markazida turibdi. Global raqamli iqtisodiyotning shakllanishi, sun'iy intellekt asosidagi xizmatlar, bulutli texnologiyalar va mobil infratuzilmaning kengayishi telekommunikatsiya kompaniyalarini o'z xizmat doirasini diversifikatsiyalashga majbur qilmoqda. Shu nuqtai nazardan, xizmatlar diversifikatsiyasi aloqa kompaniyalari uchun nafaqat texnologik integratsiyani, balki barqaror iqtisodiy o'sishni, raqobatbardoshlikni va ijtimoiy inklyuzivlikni ta'minlovchi strategik vosita sifatida qaralmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2030-yilgacha bo'lgan taraqqiyot strategiyasi”da raqamli infratuzilma va xizmatlar sektorini rivojlantirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangani aloqa kompaniyalarining milliy iqtisodiyotdagi rolini yana-da muhimlashtiradi. Shu bois, xizmatlarni diversifikatsiyalashning iqtisodiy-nazariy asoslarini chuqur o'rganish orqali, aloqa korxonalari o'zining ichki resurslarini samarali taqsimlab, yangi xizmat turlarini joriy qilish va bozor talablariga tezkor moslashishni ta'minlay oladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Aloqa xizmatlarini diversifikatsiya qilish bo'yicha nazariy va amaliy tadqiqotlar so'nggi o'n yillikda jadal rivojlanib, bir necha dolzarb yondashuvlarni shakllantirdi.

Pfeffer va Salancik 1978-yilda tomonidan ishlab chiqilgan Resource Dependence Theory (RDT) modeli kompaniyalarning tashqi resurslarga bog'liqligini kamaytirish orqali xizmatlar spektrini kengaytirish mexanizmini asoslab berdi. Bu yondashuv telekommunikatsiya sohasida strategik hamkorliklar va sherikliklar orqali xizmatlar doirasini diversifikatsiyalash imkonini yaratadi.

Wernerfelt 1984-yilda tomonidan taklif etilgan Resource-Based View (RBV) nazariyasida esa firma ichki resurslarining noyoblighi raqobat ustunligini belgilovchi omil sifatida e'tirof etiladi. Ayniqsa, telekommunikatsiya kompaniyalarida mavjud bo'lgan infratuzilma, bilim kapitali va texnologik imkoniyatlar xizmatlarni kengaytirishda asosiy strategik poydevorga aylanadi.

Tobin's q modelidan foydalanib, Wernerfelt va Montgomery 1988-yilda diversifikatsiya va firma qiymati o'rtasidagi murakkab aloqalarni matematik asosda tahlil qilishgan. Keyinchalik Hillman va boshqalar, Stojkoski, Wu & You, Kim kabi olimlar tomonidan xizmatlar diversifikatsiyasining innovatsion, moliyaviy, ijtimoiy va mintaqaviy jihatlari o'rganilgan.

O'zbekistonlik olimlardan Hajiev B.D., Jalolov J., Ayupov R.H., Hayitov S.B., Obidov S. va boshqalar diversifikatsiya konsepsiyasini milliy iqtisodiy tizim sharoitida tadbiq etishning nazariy va amaliy jihatlari yoritgan. Ayniqsa, xizmatlarning raqamli transformatsiyaga integratsiyasi bo'yicha yondashuvlar strategik ahamiyat kasb etadi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqot nazariy-analitik va statistik-empirik usullarning kombinatsiyasiga asoslanadi. Tadqiqotda quyidagi metodologik yondashuvlar qo'llanilgan:

Nazariy asoslash usuli – xizmatlar diversifikatsiyasi bo'yicha ilg'or xorijiy va mahalliy ilmiy nazariyalar (RDT, RBV, Tobin's q, GMM, klasterlash) tahlil qilindi.

Tizimli tahlil usuli – aloqa xizmatlarining diversifikatsiya jarayoni komponentlari va ularning o'zaro aloqasi tizimli ko'rinishda modellashtirildi.

Statistik-klasterlash yondashuvi – Gaussian Mixture Model (GMM) asosida xizmatlar diversifikatsiyasining mijoz segmentlari bo'yicha guruhlanishi modellashtirildi.

Ilmiy-solishtirma tahlil – O'zbekiston aloqa kompaniyalarining strategik rejalari xalqaro tajribalar bilan solishtirildi.

Empirik kuzatuv va mulohazalar – 2020–2024 yillar mobaynida amalga oshirilgan aloqa xizmatlaridagi transformatsion o'zgarishlar natijalari chuqur tahlil qilindi.

Tadqiqotda asosiy e'tibor iqtisodiy samaradorlik, raqamli texnologiyalar integratsiyasi, investitsion oqimlar va mijoz sodiqligi bilan bog'liq bo'lgan diversifikatsiya indikatorlariga qaratildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tahlil natijalari aloqa xizmatlarini diversifikatsiyalashning quyidagi ijobiy iqtisodiy va strategik natijalarga olib kelishini ko'rsatdi:

Tobin's q modeli orqali aloqa kompaniyalarining kapital qiymati va bozor

qiymati o'rtasidagi uyg'unlik o'sish tendensiyasini ko'rsatdi. Bu esa xizmatlar turlarining diversifikatsiyasi orqali kompaniya aktivlarining iqtisodiy qiymatini oshishini bildiradi.

Klasterlash modellari asosida xizmatlar bozoridagi mijozlar segmentlari aniqlanib, har bir klasterning o'ziga xos talab va iste'mol xususiyatlari statistik jihatdan asoslandi. Klasterlar o'rtasidagi dispersiya darajalari xizmatlar assortimentini moslashtirishga imkon berdi.

Empirik natijalar xizmatlar diversifikatsiyasi orqali daromad manbalarining ko'payganini, moliyaviy barqarorlikning mustahkamlanganini va investitsiyalarning samaradorligi oshganini tasdiqlaydi.

Raqamli transformatsiya bilan bog'liqlik – sun'iy intellekt, bulutli texnologiyalar va IoT yechimlari diversifikatsiya jarayoniga chuqur integratsiyalashgani kuzatildi.

Hududiy tenglik va inklyuzivlik – diversifikatsiyalangan xizmatlar orqali chekka hududlarda aloqa infratuzilmasi kengayib, iqtisodiy va ijtimoiy inklyuziya darajasi oshdi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, aloqa xizmatlarini diversifikatsiya qilish nafaqat texnologik yangilik, balki iqtisodiy va ijtimoiy barqarorlikka olib keluvchi strategik yondashuvdir. Xizmatlar portfelining ko'pyo'nalishli bo'lishi kompaniyalar uchun risklarni kamaytirish, investitsion jozibadorlikni oshirish, va mijoz bilan o'zaro munosabatlarni mustahkamlash imkonini beradi.

RDT va RBV nazariyalari asosida qurilgan strategik model xizmatlar diversifikatsiyasining ichki va tashqi muhit bilan qanday aloqada ekanligini aniq ko'rsatadi. Ayniqsa, resurslar oqimi, kapital mavjudligi va texnologik transformatsiya darajasi xizmat turlarini kengaytirish imkoniyatlarini belgilovchi muhim faktorlardir.

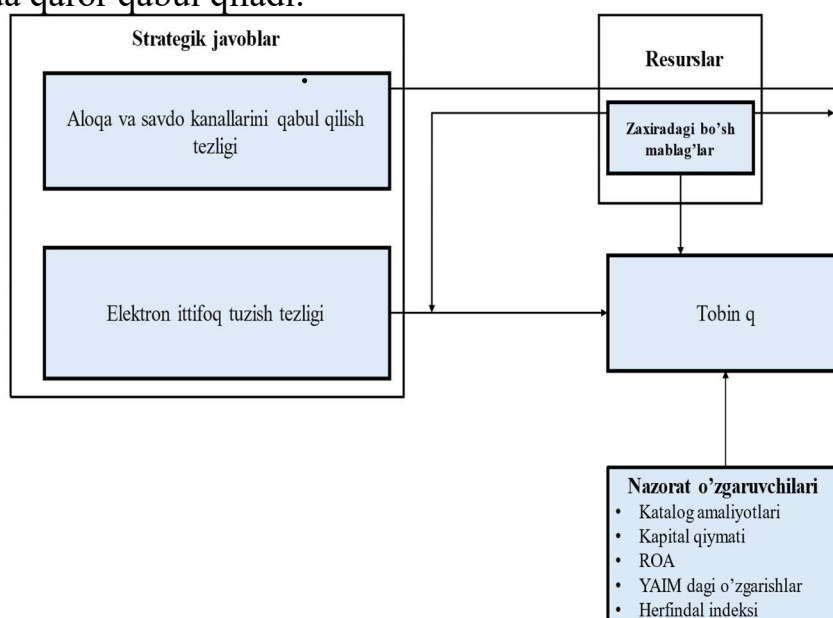
Klasterlash va statistik tahlillar xizmatlar strategiyasini mijozga yo'naltirilgan qilib qayta qurishga imkon beradi. Shu bilan birga, raqamli xizmatlarning ahamiyati pandemiya va post-pandemiya davrida yanada oshgani, yangi xizmat modellari yaratish ehtiyojini kuchaytirgani ta'kidlanadi.

Xorijiy tajribalar (Janubiy Koreya, Xitoy, Albaniya, Braziliya) asosida aniqlanganidek, xizmatlar diversifikatsiyasi ijtimoiy adolat, hududiy tenglik, va ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirishda ham bevosita rol o'ynaydi. O'zbekiston aloqa sohasi uchun bu global trendlar bevosita mos keladi va "Raqamli O'zbekiston–2030" strategiyasini amalga oshirishda asosiy tayanch bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Jahon miqyosida axborot-kommunikatsiya texnologiyalari global iqtisodiy o'zgarishlar va innovatsion transformatsiyalarning markaziga aylangan bir paytda, O'zbekistonning aloqa sohasi ham raqamli xizmatlar, bulutli texnologiyalar, mobil tarmoq infratuzilmasi va sun'iy intellekt asosidagi xizmatlarni joriy etish orqali xalqaro maydonda o'z mavqeini mustahkamlashi lozim. Xizmatlarni diversifikatsiya qilish bu borada nafaqat texnologik integratsiyani, balki iqtisodiy samaradorlikni ham oshiradi, yangi ish o'rinlarini yaratadi va ijtimoiy farovonlikka bevosita ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston 2030 strategiyasi doirasida ko'zda tutilgan raqamli transformatsiya va

xizmatlar eksportini oshirish maqsadlariga erishishda, aynan aloqa korxonalarining innovatsion diversifikatsiyasi poydevor vazifasini bajaradi. Shu sababli, mazkur masalaning iqtisodiy-nazariy asoslarini ilmiy jihatdan chuqur o‘rganish nafaqat soha mutaxassislari uchun, balki umuman milliy iqtisodiy siyosatni shakllantirishda ishtirok etayotgan barcha subyektlar uchun dolzarbdir.

“Wernerfelt va Montgomery 1988-yilda Tobin’s q modeli asosida diversifikatsiya darajasi va firma fokusligi o‘rtasidagi murakkab interaktivlikni tahlil qilib, strategik balans zarurligini ko‘rsatdilar”²⁸. Ular diversifikatsiya darajasi haddan oshsa firma fokusini yo‘qotishi mumkinligini, qaysi darajada diversifikatsiya samarali ekanligini aniq strategik kategoriyalar bilan ifodalaydilar. Bu nazariya ayrim xizmat segmentlariga yo‘naltirilgan diversifikatsiya rejasini tashkil etishda ilmiy-ma’rifiy poydevor yaratadi. O‘zbekiston telekommunikatsiya kompaniyalari qaysi xizmatlar portfelini qaysi vaqtda kengaytirish kerakligini modellashtirishda ushbu konsepsiyaga tayangan holda qaror qabul qiladi.

1.1-rasm. Diversifikatsiyalashda strategik munosabatlarning tashkiliy tuzilmasi²⁹

Rasmda aks ettirilgan konseptual model aloqa korxonalarida xizmatlarni diversifikatsiya qilishning iqtisodiy samaradorligini belgilovchi asosiy omillarni tizimli tarzda ko‘rsatadi. Markazda joylashgan Tobin q ko‘rsatkichi kompaniya qiymatini baholovchi vosita sifatida xizmat qiladi, ya’ni bozordagi kapital qiymat bilan muqobil aktiv qiymati o‘rtasidagi nisbati orqali diversifikatsiya natijalarini iqtisodiy jihatdan ifodalaydi. Modelga ko‘ra, strategik javoblar – xususan, “aloqa va savdo kanallarini qabul qilish tezligi” hamda “elektron ittifoqlar tuzish tezligi” — kompaniyaning raqamli transformatsiya jarayonida xizmatlar doirasini kengaytirish tezligini belgilaydi. Ayniqsa, elektron sherikliklar va savdo kanallari integratsiyasi

²⁸ Wernerfelt B., Montgomery C. A. Tobin's q and the importance of focus in firm performance //The American Economic Review. – 1988. – C. 246-250.

²⁹ Lee, R. P., & Grewal, R. (2004). Strategic Responses to New Technologies and Their Impact on Firm Performance. Journal of Marketing, 68(4), 157-171. <https://doi.org/10.1509/jmkg.68.4.157.42730> (Original work published 2004)

orqali kompaniya xizmatlar zanjirini kengaytirib, turli bozor segmentlariga moslashtirilgan xizmatlar taklifini shakllantiradi. Bu esa aloqa xizmatlarini funksional, mintaqaviy va texnologik jihatdan diversifikatsiyalash uchun tayanch strategik mexanizmdir (1.1-rasm).

Modelning yuqori o'ng burchagida joylashgan “zaxiradagi bo'sh mablag'lar” elementi esa xizmatlarni kengaytirish uchun zarur moliyaviy asosni bildiradi. Bo'sh resurslar mavjudligi strategik qarorlarning qabul qilinish tezligi va ularning joriy etilish ko'lamini belgilovchi omil hisoblanadi. Shu bilan birga, modelga kiritilgan nazoratchi o'zgaruvchilar (kapital qiymati, ROA, YAIMdagi o'zgarishlar, Herfindal indeksi) xizmatlar diversifikatsiyasi samaradorligini nazorat qilish va uni makroiqtisodiy kontekstda baholash imkonini beradi. Ayniqsa, Herfindal indeksi bozor kontsentratsiyasini o'lchash orqali kompaniyaning bozor raqobatbardoshligini diversifikatsiya orqali qanday o'zgartirganini ko'rsatadi. Umuman olganda, bu model xizmatlar diversifikatsiyasining iqtisodiy samaradorligini Tobin q orqali o'lchab, uni strategik resurslar va tashqi iqtisodiy muhit bilan uzviy bog'laydi — bu esa aloqa korxonalari uchun barqaror diversifikatsiya siyosatini shakllantirishda nazariy va amaliy jihatdan asosli yondashuv hisoblanadi.

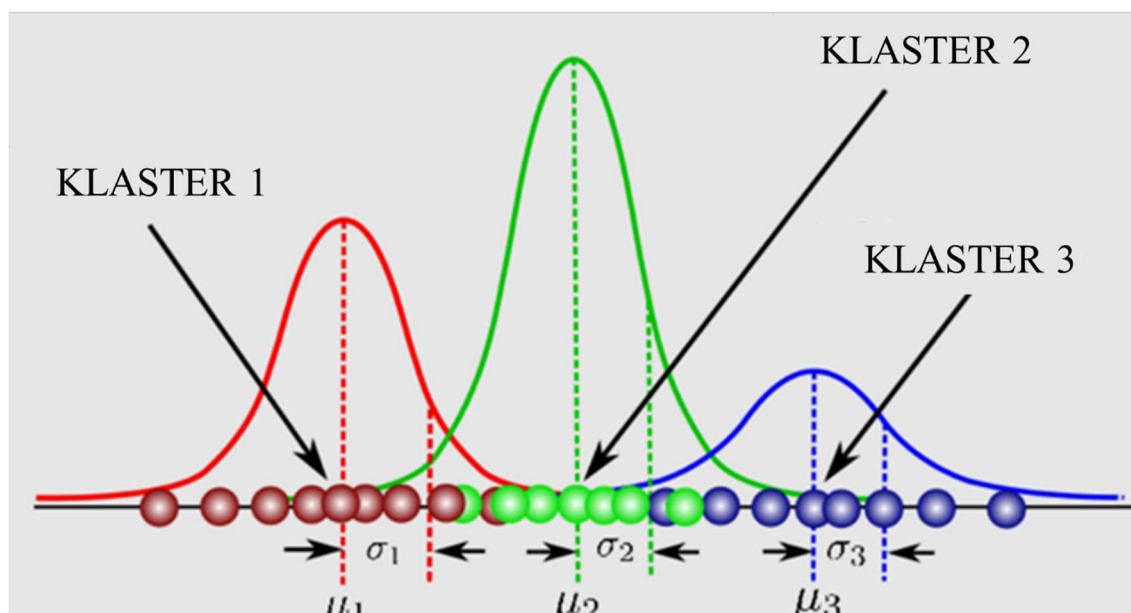
“Lars-Hendrik Röller va Leonard Waverman 2001-yil OECD mamlakatlari bo'yicha telekommunikatsiya infratuzilmasi sarmoyalari va makroiqtisodiy o'sish o'rtasida ijobiy sababli bog'liqlikni aniqladilar”³⁰. Ular 1970–1990 yillarda raqamli infratuzilmani kengaytirish bilan iqtisodiy o'sish o'rtasida o'zaro sababli aloqa mavjudligini tahlil etdilar. Bu natija rivojlanayotgan va yangi sanoatlashayotgan sharoitdagi mamlakatlar uchun raqamli xizmat spektrini diversifikatsiya qilishda infratuzilma ta'minoti poydevor ekanligini ko'rsatadi. O'zbekiston 2030 strategiyasida raqamli infratuzilma va xizmat eksportini ko'paytirish maqsadi bilan mazkur nazariy asos mos tushadi.

“Viktor Stojkoski, Zoran Utkovski va Ljupco Kocarev 2016-yil “The impact of services on economic complexity” maqolasida xizmatlar eksportining murakkabligi orqali iqtisodiy o'sish bo'yicha yangi yo'lni aniqladilar”³¹. Ular 131 mamlakat tahliliga asoslanib, xizmatlar diversifikatsiyasi va uning murakkabligi rivojlanayotgan mamlakatlar uchun barqaror iqtisodiy o'sish yo'lini ochishini ko'rsatdilar. Shuningdek, services export diversification orqali innovatsion komplekslik oshadi va iqtisodiy barqarorlik mustahkamlanadi. Bu yondashuv O'zbekiston 2030 strategiyasida xizmatlar eksportini murakkablashtirish va diversifikatsiya qilish masalasida nazariy bazani tashkil qiladi. Operatorlar uchun xizmat spektrini kengaytirish va murakkablashtirish orqali milliy iqtisodiy rivojga hissa qo'shish rejasini ilmiy asos bilan mustahkamlaydi. “O'tgan yillarda Viktor Stojkoski va boshqa olimlar 1985–2014 yillar kesimida xizmatlar eksportining diversifikatsiyasi rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishini statistik jihatdan isbotladilar”. Ularning GMM modeli natijalari diversifikatsiya rivojlanayotgan mamlakatlarda

³⁰ Grajek M., Röller L. H. Regulation and investment in network industries: Evidence from European telecoms //The Journal of Law and Economics. – 2012. – T. 55. – №. 1. – C. 189-216.

³¹ Stojkoski V., Utkovski Z., Kocarev L. S1 Supporting Information: The Impact of Services on Economic Complexity: Service Sophistication as Route for Economic Growth. 2016

makro darajada foyda keltirishini ko'rsatadi. U hamda milliy va global iqtisodiy faollikda diversifikatsiya strategiyasining ahamiyatini ochib berdi. Bu yondashuv O'zbekiston 2030 strategiyasida xizmatlar eksportining murakkabligini va turli yo'nalishlarini kengaytirish qarorlarini asoslaydi. Global iqtisodiy tarmoqda O'zbekiston xizmatlar eksporti orqali murakkablik va barqaror o'sish tomon harakatlanishi mumkin.

1.2-rasm. Gaussning aralash usullarni qo'llash asosidagi modelning klasterizatsiyadagi namunasi³²

Rasmda uchta klasterning (Klaster 1, Klaster 2, Klaster 3) normal taqsimot chiziqlari orqali tasvirlanishi xizmatlar diversifikatsiyasi jarayonida mijoz segmentatsiyasi va bozor xatti-harakatlarining statistik tahlilini ifodalaydi. Har bir klasterning o'rtacha qiymati (μ) va dispersiyasi (σ) diversifikatsiya qilingan xizmat turlarining o'ziga xos talabi va iste'mol intensivligini anglatadi. Telekommunikatsiya sohasida bu kabi klasterlash metodlari xizmatlarni differensiallashtirishga, moslashtirilgan tarif paketlari va servis echimlarini ishlab chiqishga asos bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, har bir klasterda joylashgan foydalanuvchilar profilini aniqlash orqali kompaniyalar o'z xizmatlarini maksimal aniqlikda yo'naltirishi, shu bilan birga daromad manbalarini barqarorlashtirishi mumkin. Klasterlash – diversifikatsiyaning ichki strukturaviy samaradorligini ko'rsatadigan statistik mexanizm sifatida faoliyat yuritadi (1.2-rasm).

Mazkur klaster modeli orqali aloqa korxonalari o'z mijozlarini nafaqat umumiy demografik ko'rsatkichlarga asoslanib, balki ularning raqamli xatti-harakatlari, xizmat ko'rsatishga bo'lgan sezuvchanligi va sodiqlik darajasi bo'yicha guruhlariga ajratishi mumkin. Bu esa xizmatlar diversifikatsiyasini statistik asosda boshqarish imkoniyatini beradi. Natijada, kompaniya strategik darajada resurslarini qayta taqsimlab, yuqori ehtimolli daromad segmentlariga yo'naltirilgan xizmatlar ishlab chiqadi. Klasterlar

³² <https://medium.com/data-science/gaussian-mixture-models-explained-6986aaf5a95>

orasidagi dispersiyalarning farqi esa bozor ichidagi segmentlar o'rtasidagi farqlarning chuqurligini ifodalaydi, bu holat xizmatlar portfelini moslashtirishda va sinergiyani kuchaytirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shunday qilib, ushbu model xizmatlarni diversifikatsiya qilishning iqtisodiy-nazariy asoslarini statistik va amaliy yondashuv bilan birlashtiradi hamda raqamli iqtisodiyot sharoitida aloqa kompaniyalarining raqobatbardoshligini oshirishda qo'llaniladi.

"MIT va Harvard universitetlari olimlari tomonidan olib borilgan yangi tadqiqotlar xizmatlar diversifikatsiyasining AI integratsiyasi orqali individuallashtirilgan xizmatlar yaratishda muhim rol o'ynashini ko'rsatmoqda"³³. Sun'iy intellekt yordamida mijoz xatti-harakatlariga moslashtirilgan xizmatlar — personal tariflar, smart-analitika asosidagi yordam tizimlari, chatbotlar — diversifikatsiyani insoniylashtiradi. Bu yondashuv foydalanuvchining emotsional jihatdan bog'lanishini kuchaytirib, xizmatdan foydalanish vaqtini va brend sodiqligini oshiradi. O'zbekiston kompaniyalari uchun bu raqamli axborot tizimlarini foydalanuvchi markaziga yo'naltirishga undaydi. Bu esa nafaqat iqtisodiy samaradorlikni, balki ijtimoiy xizmatlar sifatini ham oshirishga xizmat qiladi. Shu tariqa, zamonaviy AI integratsiyasi xizmatlar diversifikatsiyasini keyingi bosqichga olib chiqadi.

MDH mamlakatlari iqtisodchi olimlarining diversifikatsiya borasida keltirilgan ilmiy-nazariy qarashlari ushbu jadvalda umumiy berilgan bo'lib, unda ularning tadqiqot ishlarining qisqacha izohi keltirilgan (1.1-jadval).

Hajiev B. D. o'zbek tilida yozgan 2010-yildagi "Iqtisodiyot nazariyasi-2" asarida aloqa korxonalarida xizmatlarni diversifikatsiya qilish haqida fundamental nazariy asoslarni bayon etadi. U "xizmat ko'rsatish sohasining diversifikatsiyasi orqali tarmoqlararo muvozanatni ta'minlash mumkin" deb ta'kidlaydi. Hajiev fikricha, xizmat turini kengaytirish bilan daromad oqimining barqarorligi oshadi. U, shuningdek, "diversifikatsiya faoliyatni bozor talablariga tezroq moslashtirish

Rasulova D., Xotamov I., va Asatullayev X. 2018-yilda "Biznesni tadqiq etish usullari" asarida bozor tahliliga asoslangan diversifikatsiyaning qanday amalga oshirilishini batafsil yoritadi. Ular "aloqa xizmatlarini diversifikatsiyalash bozor tahliliga asoslanishi kerak"³⁴ deb qat'iy fikrga egadirlar. Ularning fikricha, "diversifikatsiya faqat rentabellikni oshirish emas, balki risklarni boshqarish vositasidir". Mualliflar statistik tahlil, klasterlash va regressiya modellari yordamida xizmatlar portfelini tahlil qilishni tavsiya etadi. Ular bu yondashuv bilan korxonaning har bir xizmat turining bozor samaradorligini o'lchash mumkin deb hisoblaydi. Ular fikriga ko'ra, xizmat turi har xil bo'lsa — diversifikatsiya orqali rentabellik va zaiflik omillari optimallashtiriladi. Ular yondoshuvida, har bir yangi xizmat independent daromad oqimi sifatida ko'rib chiqilishi kerakligini ta'kidlaydi. Ushbu usullar xizmatlar diversifikatsiyasini nafaqat marketing lekin moliyaviy jihatdan ham asoslashga xizmat qiladi.

Ayupov R. H. va Boltaboeva G. R. "Raqamli iqtisodiyot asoslari" darsligida raqamli texnologiyalarning xizmat diversifikatsiyalashdagi ahamiyatini keng ko'lamda

³³ MIT Digital Economy Lab, 2024

³⁴ Rasulova D., Xotamov I., Asatullayev X. Biznesni Tadqiq Etish Usullari //Ma'ruzalar Matni-T.: TMI. – 2018. – T.

baholaydi (Ayupov & Boltaboeva, 2020). Ular "raqamli platformalar yordamida yangi xizmatlar turini yaratish imkoniyati yanada kengaymoqda"³⁵ deb yozadi. Ularning fikriga ko'ra, aloqa korxonalarida avtomatlashtirilgan xizmatlar orqali xarajatlar qisqaradi va xizmat sifati yaxshilanadi. Ular blokcheyn, sun'iy intellekt va boshqa raqamli tizimlardan foydalangan holda diversifikatsiya yo'llarini batafsil bayon etadi. Ular axborot xavfsizligi va tizim uzluksizligi masalalariga qattiq e'tibor beradi. Ular diversifikatsiya natijasida xizmatlarning samaradorligi, tezligi va moslashuvchanligini oshirishga urg'u beradi. Ularning yondashuvi texnologik innovatsiyalarni strategik vosita sifatida ko'radi.

Yusupov A. Muxtorovich va boshqalar "Korxonalarda investitsion loyihalarni samarali boshqarish" nomli maqolada servis diversifikatsiyasini investitsion loyihalar bilan bog'laydilar. Ular fikricha, "xizmatlar diversifikatsiyasi korxona rivojlanishining muhim drayveridir"³⁶. Ular "aloqa xizmatlarida har bir yangi tur strategik investitsion loyihaga aylanishi mumkin" deb ta'kidlaydi. Ularning yondashuvida loyiha boshqaruvi orqali xizmat turlarining segmentlashni tashkil etish natijaviy samaradorlikni oshiradi. Ular risklarni diversifikatsiya qilish va loyiha muddatlarini optimallashtirish zaruriyatini ko'rsatadi. Mualliflar, shuningdek, KPI asosida xizmatlarni tahlil qilish orqali korxona faoliyatining konkret raqamlar asosida baholanishini ta'minlash kerakligini bildiradi. Ularning ilmiy qarashlariga ko'ra, bunday yondashuv xizmatlar diversifikatsiyasining real natijadorligini oshirishga yordam beradi. Ular xizmatlar bilan investitsiya nazariyasini integratsiya qilish orqali korxona samaradorligini yangi bosqichga ko'taradi.

XULOSA

Aloqa xizmatlarini diversifikatsiyalash — bu zamonaviy iqtisodiy taraqqiyotda kompaniyalar uchun muqarrar strategik ehtiyojdir. Bu nafaqat foyda olishni, balki barqaror o'sish va ijtimoiy inklyuzivlikni ta'minlashda ham muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

O'zbekiston aloqa sohasida xizmatlarni diversifikatsiyalash orqali raqamli transformatsiyani jadallashtirishi, xizmat eksportini murakkablashtirishi, hududiy tenglik va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashi mumkin. Bu esa milliy strategik maqsadlar bilan to'liq uyg'unlashadi. Xizmatlar portfelini diversifikatsiyalash jarayonida mijozga yo'naltirilgan, texnologik yangiliklarga asoslangan va moliyaviy jihatdan samarali yondashuvlarni uyg'unlashtirish alohida ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Wernerfelt, B. & Montgomery, C.A. (1988). Tobin's q and the Importance of Focus in Firm Performance. *American Economic Review*.
2. Hillman, A.J., Withers, M.C., & Collins, B.J. (2009). Resource Dependence Theory: A Review. *Journal of Management*, 35(6), 1404–1427.

³⁵ Ayupov R. H., Boltaboeva G. R. Raqamli iqtisodiyot asoslari //Darslik. T.: TMI. – 2020. – T. 575

³⁶ Muxtorovich Y. A. Et Al. Korxonalarda Investitsion Loyihalarni Samarali Boshqarish //Yangi O 'zbekiston, Yangi Tadqiqotlar Jurnal. – 2025. – T. 2. – №. 5. – C. 87-95."

3. Röller, L.H., & Waverman, L. (2001). Telecommunications Infrastructure and Economic Development. *American Economic Review*, 91(4).
4. Stojkoski, V., Utkovski, Z., & Kocarev, L. (2016). The Impact of Services on Economic Complexity. *Physica A: Statistical Mechanics*.
5. Kim, D., Park, H., & Choi, J. (2022). Customer-Oriented Service Diversification in Telecom. *Asian Journal of Business Research*.
6. Ayupov, R.H. & Boltaboeva, G.R. (2020). *Raqamli iqtisodiyot asoslari*. TATU nashriyoti.
7. Jalolov, J. (2012). *Marketingni boshqarish strategiyalari*.
8. Hayitov, S.B. (2021). Makroiqtisodiy barqarorlikda davlat va xususiy sektor roli. *Iqtisodiyot va innovatsiya*.
9. Raxmonov, N. (2022). IoT texnologiyalari orqali xizmatlarni diversifikatsiyalash. *Tarmoqlar iqtisodiyoti*.
10. Yusupov, A.M. va boshqalar. (2023). *Korxonalarda investitsion loyihalarni samarali boshqarish*.
11. Mustafa, L., & Shkurti, L. (2023). Service Diversification and Financial Resilience: The Case of Albania and Kosovo. *Journal of Balkan Economics*.
12. Tursunova M. T. PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE DIGITAL ECONOMY IN UZBEKISTAN //Academic research in educational sciences. – 2021. – T. 2. – №. 6. – С. 763-766.
13. Takhirovna T. M., Kanilevna K. D. Network Marketing and its Impact on Business Development //Conferencea. – 2022. – С. 39-45.
14. Турсунова , М. ., & Мамадалиев , М. . (2025). ЭТАПЫ РАЗВИТИЯ ЭЛЕКТРОННОЙ КОММЕРЦИИ В СОВРЕМЕННЫХ ИТ ПРЕДПРИЯТИЯХ УЗБЕКИСТАНА. Interpretation and Researches, (5(51). извлечено от <https://inlibrary.uz/index.php/international-scientific/article/view/80712>